

NIEUWE WAARNEMINGEN VAN HET VLEGEND HERT IN LIMBURG

Steven Jansen, Taken Landschapsplanning bv, Postbus 120, 6040 AC Roermond

Tijdens mijn grensoverschrijdend veldwerk aan de provinciale weg de N68 en op Duits grondgebied de B230 tussen Roermond en Elmp, heb ik een aantal leuke waarnemingen gedaan. Het veldwerk vond plaats in het kader van de voorbereiding van de Tracénota/MER voor de A52/N280-oost in samenwerking met Biologisch station Krickenbecker Seen (Duitsland) (TAKEN LANDSCHAPSPLANNING, 1999). Een van de meest spectaculaire waarnemingen van dat onderzoek is de vondst van een Vliegend hert (*Lucanus cervus* L.). Naar aanleiding van deze vondst heb ik een oproep in twee Limburgse kranten geplaatst.

WAARNEMING IN HET ELMPTER WALD

Op 26 augustus 1999 karteerde ik net over de Duitse grens ter hoogte van Roermond in het Elmpeter Wald (Amersf. coör. 203-357) aan de zuidzijde van de B230. Het Elmpeter Wald maakt deel uit van een groter boscomplex dat zich op Duits grondgebied uitstrekt tussen het Meinweggebied en Venlo. Dit boscomplex bestaat voornamelijk uit Grove den met daartussen "eilanden" met oude loofhoutopstanden (figuur 1).

In een fraai ontwikkeld loofbos met een groot aandeel Wintereiken (*Quercus petraea*) liep tegen de stam van een Wintereik een schitterend exemplaar van het Vliegend hert (figuur 2). Dit mannelijk dier gaf een zeer vitale indruk, zowel in uiterlijk als in gedrag. De forse gewei-achtige bovenkaken hadden een afmeting van ongeveer 2,5 centimeter. Zijn macho dreiggedrag tegenover mijn balpen was indrukwekkend. Het openen van zijn dekschilden en het ontvouwen van zijn vleugels om zich vervolgens met veel snorrend geweld los te maken van de Win-

tereik, deed een dagje Schiphol verbleken. Volgens het Biologisch station Krickenbecker Seen is deze waarneming zeer bijzonder, het is namelijk de eerste bevestigde vondst in de Kreis Viersen (mond. med. P. Kolshorn, 1999). Kreis Viersen is de regio in Duitsland die ligt ten oosten van Roermond. Deze vondst is reeds beschreven in het Duitse tijdschrift *Naturspiegel* (JANSEN, 1999).

Het zwaartepunt van waarnemingen van het Vliegend hert in Limburg ligt in Zuid-Limburg (figuur 3). De waarneming uit het Elmpeter Wald is voor Midden-Limburg opmerkelijk omdat er uit deze streek in de periode tussen 1850 en 1994 slechts één waarneming van een Vliegende hert bekend is. Het betreft een waarneming uit 1993 op de westelijke Maasoevers in Panningen (HERMANS, 1994).

De reeds overleden onderzoeker A. Verbeek vertelde mij dat er vroeger af en toe Vliegende herten in het Munnichsbos, een oud bosgebied gelegen tussen de dorpen Montfort, Posterholt en St. Odiliënberg, gezien zijn (mond. med. A. Verbeek, 1980). Ondanks het feit dat hiervan geen bewijzen zijn moet er aan zijn verhaal toch grote waarde gehecht worden, immers mijn waarneming ligt slechts 11 kilometer van het Munnichsbos verwijderd.

OPROEP VIA DE KRANT

Naar aanleiding van mijn vondst heb ik een klein persberichtje in twee Limburgse kranten geplaatst in de hoop dat meer mensen waarnemingen van het Vliegend hert doorgeven. In totaal hebben 38 mensen op de krantenartikelen gereageerd. Hiervan hebben 6 waarnemers 8 nieuwe meldingen van het Vliegend hert opgeleverd (tabel 1). De verspreiding van deze waarnemingen is te

FIGUUR 1
Wintereikenbos-eiland in het Elmpeterwald in Duitsland
(foto: S. Jansen, 2 september 1999).

zien in figuur 4. De resultaten van de oproep worden in volgorde van binnenkomst hieronder beschreven.

WAARNEMINGEN VAN HET VLEGEND HERT

De heer F. Schilte uit Vierlingsbeek kon zich herinneren dat hij in 1962-1963 een mannelijk dier in het bosgebied het Dekkerswald bij Groesbeek (Gelderland) had gevonden. Het dier had hij in de alcohol gestopt. Na een dag "drinken" werd het Vliegend hert opgeprikt. De volgende ochtend was de kever weer nuchter en met de naald door zijn lijf weggelopen naar een hoek van de kamer.

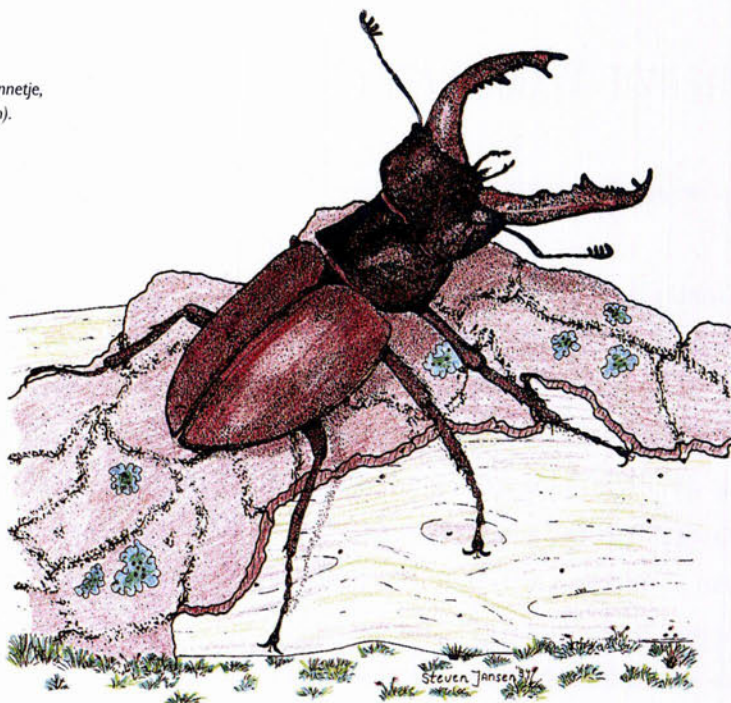
De heer M. Wolvekamp uit Oirsbeek had een heel ander verhaal. Half juli 1999 had hij op het tuinpad in de achtertuin een levend mannelijk exemplaar gevonden. Eind juli 1999 werd er tot zijn grote verbazing in de tuin weer een Vliegend hert gevonden. Dit was overigens een vrouwtje.

Mevrouw E. Verkaart-Godding uit Eysden had op 22 mei 1998 een Vliegend hert in haar voortuin gevonden. Van dit mannelijk exemplaar heeft ze een foto gemaakt (figuur 5).

Mevrouw R. Caessens uit Munstergeleen had een zeer bizar, maar geloofwaardig, verhaal. Zij vond op een ochtend in de zomer van 1997 tussen een verzameling plastic griezeldieren op de vensterbank, een dood mannelijk exemplaar van het Vliegend hert. Omdat ze het niet helemaal vertrouwd heeft ze de kever met papier via het raam naar buiten geduwd. Bij navraag bij haar zoon bleek dat hij inderdaad niet zo'n soort "griezel" in zijn verzameling had. En om het 15 minuten durend verhaal compleet te maken, heeft haar moedige dochter gewapend met een broodmes, gecontroleerd of het dier misschien toch niet van plastic was! Mevrouw Caessens benadrukte nogmaals dat de reusachtige kever al dood was.

De heer F. Hartmans uit Margraten kreeg in het vroege voorjaar van 1999 onverwachts bezoek. Via de openstaande buitendeur kwam een Vliegend hert de keuken binnenwandelen. In het voorjaar van 1998 had de heer Hartman ook al een Vliegend hert in zijn tuin waargenomen. Het ging in beide gevallen om mannelijke exemplaren.

FIGUUR 2
Vliegend hert (mannetje,
tekening: S. Jansen).

De heer J. Schuurmans uit Oirsbeek vond tijdens een wandeling door een holle weg (Schatberg) richting Oirsbeek op 28 juli 1995 een levend mannelijk exemplaar van het Vliegend hert. Omdat de kever op de weg liep heeft de heer Schuurmans hem veilig in de berm geplaatst.

WAARNEMINGEN VAN ANDERE SOORTEN

Van de 38 waarnemers die meenden een Vliegend hert te hebben gezien, heb ik er helaas 32 moeten teleurstellen.

Van deze 32 waarnemers waren er 17 uit Noorbeek, Leunen, Sittard, Bemelen, Spaubeek, Molsberg, Geleen, Swier, Kanne, Stein, Eijsden, Velden, Eys, Valkenburg, Molenhoek, Ell en Maastricht. De waarnemingen hadden waarschijnlijk betrekking op het Klein vliegend hert (*Dorcus parallelipipedus*) of op een niet nader te determineren soort.

De overige 15 waarnemers uit Maastricht, Neeritter, Gennep, Sibbe, Vaals, Weert, Epen, Wanssum, Montfort, Schinveld, Neer, Roermond, Baarlo, Mariadorp en Nieuw-Bergen zorgden voor een leuke bijvangst. Deze waarnemers spraken over een reusachtige kever met een neushoorn. Inderdaad, hun waarnemingen hadden betrekking op de onmiskenbare Neushoornkever (*Oryctes nasicornis*; zie figuur 6). De verspreiding van deze meldingen staat afgebeeld in figuur 7.

WAARNEMINGEN IN DE BUURLANDEN

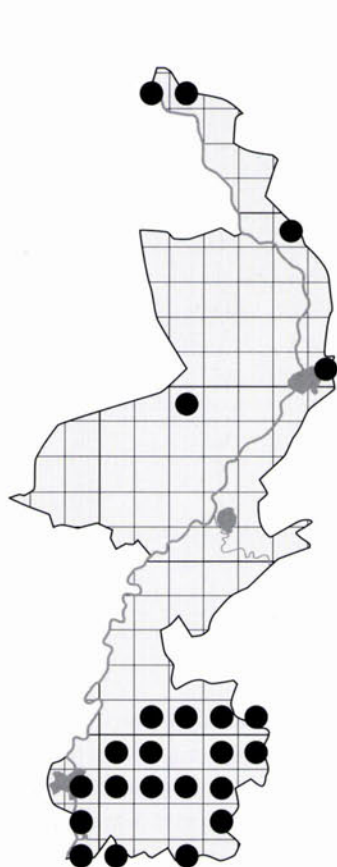
DUITSLAND

Kreis Viersen en Kreis Heinsberg grenzen direct aan Midden-Limburg. Zoals al vermeld is de waarneming in het Elmpter Wald de

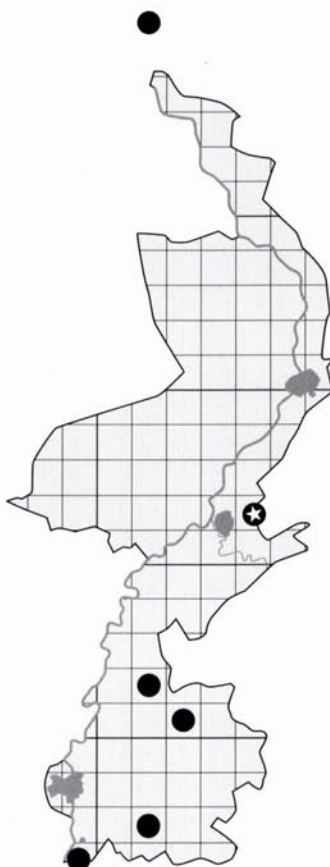
TABEL I

Waarnemingen van het Vliegend hert uit Limburg en aangrenzende regio's.

Plaats	Amersf. coör.	Datum	Geslacht	Waarnemer
Elmpterwald	203-357	26-08-1999	man	S. Jansen
Groesbeek	189-423	1962-1963	man	P. Schilte
Oirsbeek	192-328	juli 1999	man	M. Wolvekamp
	192-328	juli 1999	vrouw	M. Wolvekamp
Eysden	178-309	22-05-1998	man	E. Verkaart-Godding
Munstergeleen	188-331	zomer 1997	man	R. Caessens
Margraten	185-314	voorjaar 1998	man	F. Hartmans
	185-314	voorjaar 1999	man	F. Hartmans
Oirsbeek	190-329	28-07-1995	man	J. Schuurmans

FIGUUR 3
Verspreiding van het Vliegend hert in Limburg.
Waarnemingen uit de periode 1850-1994
(HERMANS, 1994).

FIGUUR 4
Verspreiding van het Vliegend hert in Limburg in de periode
1995-1999. Waarnemingen naar aanleiding van de
oproep in twee krantenartikelen (●). Eigen waarneming
van het Vliegend hert in het Elmpter Wald (★).

eerste bevestigde vondst van de Kreis Vier-
sen. In Kreis Heinsberg zijn verschillende
waarnemingen van het Vliegend hert bekend.
Oude eikenbestanden zijn hier zeldzaam. Nu

worden Vliegende herten hier vooral ge-
vonden in hoogstamfruitboomgaarden, zoals die
in de omgeving van Geilenkirchen en Übach-
Palenberg nog aanwezig zijn. Een paar jaar

geleden zijn ten zuiden van de stad Erkelenz
nog vrij grote aantallen Vliegende herten aan-
getroffen. Recent is een Vliegend hert in
Hückelhoven gevonden (STRAUBE, 1999).

BELGIË

De Limburgse Kempen en de Voerstreek
grenzen direct aan Nederlands Limburg. In
de Limburgse Kempen zijn uit 1999 verschil-
lende waarnemingen van het Vliegend hert
bekend uit de omgeving van Maasmechelen.
In de Voerstreek zijn uit 1999 waarnemingen
bekend uit de omgeving van Voeren en uit de
Jekervallei (mond. med. Luc Crèvecoeur,
1999).

BESCHERMING EN BEHEER

Helaas is er te weinig aandacht voor het Vlie-
gend hert en is het mede daardoor een zeld-
zame en bedreigde soort. Gelukkig hoeft het
niet zo te blijven. Als men zorgt dat het bio-
toop in orde is, zal het Vliegend hert zijn stek-
je wel vinden. Boseigenaren die iets voor het
Vliegend hert willen betekenen, kunnen een
actieve rol spelen door in de eerste plaats
bosreservaten aan te wijzen en te beheren.
Het accepteren en stimuleren van dood hout
in loofbossen is een goede beheersmaat-
regel (BINK *et al.*, 1983). Ook in eentonige pro-
ductiebossen bestaan mogelijkheden om
oude levende, zieke of afgestorven loofbo-
men te sparen. Het omvormen van naald-
naar loofbos kan een geschikte maatregel
zijn. Het is te hopen dat in het beheer van
Nationale parken in Limburg het beheer
meer gericht kan worden op deze soort. Im-
mers de natuurdoelstelling vormt ook een
belangrijke functie van deze parken.

Veel auteurs die over Vliegende herten
schrijven verbinden deze kever vaak met
oude loofboscomplexen. Ook oude hoog-
stamfruitbomen en oude solitaire eiken in
kleine landschapelementen (graften, holle
wegen) zijn van belang voor het Vliegend
hert. Deze bomen dienen namelijk als
"broedkamer" voor de larven (HERMANS,
1994). Als typische biotopen in de Kreis

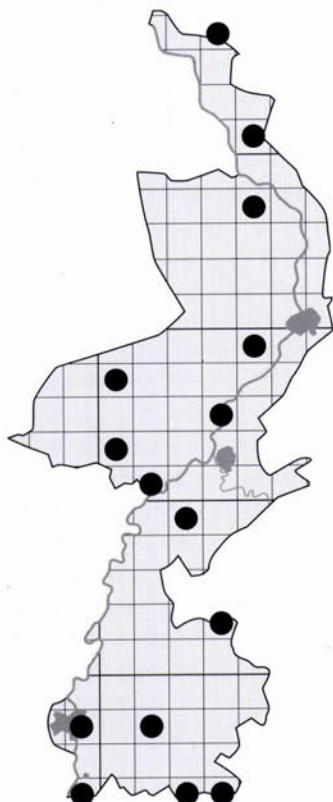
FIGUUR 5
Een Vliegend hert (mannetje) in de voortuin
(foto: mevrouw E. Verkaart-Godding,
22 mei 1998).

FIGUUR 6

Neushoornkever op de Bergerheide
(foto: Jan Buys, 1989).

Heinsberg worden oude extensieve en structuurrijke dorpsranden genoemd (STRAUBE, 1999). Nader onderzoek in Limburg zou hier uitsluitsel kunnen geven. Vooruitlopend op toekomstige beheersmaatregelen is een betere bescherming van hoogstamfruitbomen en oude eiken in kleine landschapselementen, die in de door drijfmest beheerste landbouwwoestijnen liggen, dringend gewenst.

Door deze eenvoudige maatregelen helpt men niet alleen de ambassadeur van het dood hout, maar ook ongeveer 100 andere kevers en insectensoorten die gespecialiseerd zijn in het omzetten van dood hout.

Als besluit wil ik toch graag het advies geven voor het aanplanten van een uitgestrekt en gevarieerd millenium-loofbos, waarbij het beheer gericht is op een gevarieerde leeftijdsopbouw en de aanwezigheid van veel dood hout. Dit zal er in de toekomst zeker toe bijdragen dat deze grootste kever die ons land nog rijk is, in levende lijve in het Limburgse bronsgroen bos te bewonderen is.

Ik hoop dat dit artikel voor lezers de aanleiding is om waarnemingen van het Vliegend hert door te geven.

DANKWOORD

Mijn dank aan alle mensen die spontaan op het krantenartikel gereageerd hebben. Speciale dank aan Mevrouw E. Verkaart-Godding voor het beschikbaar stellen van haar foto's van het Vliegend hert. Ook dank aan mijn collega's Helma

FIGUUR 7
Verspreiding van de waarnemingen van de Neushoornkever in Limburg in 1999 naar aanleiding van de twee krantenartikelen.

Neuen en Sandra Hartgens van Taken Landscapsplanning bv. te Roermond voor het doorsluizen van de vele telefoontjes. Ook dank aan Jan Buys voor zijn dia van de Neushoornkever. En zeker niet als laatste mijn dank aan de heren Peter Kolshorn (Biologisch station Krickenbecker Seen) en Leo Backbier voor het aanreiken van buitenlandse achtergrondliteratuur over het Vliegend hert.

SUMMARY

NEW OBSERVATIONS OF THE STAG BEETLE (*LUCANUS CERVUS* L.) IN LIMBURG

The discovery of a Stag beetle (*Lucanus cervus* L.) in the Elmpterwald forest, just across the border on German territory, is the first observation of this species in central of Limburg east of the river Meuse. After an appeal was made in the two provincial newspapers, another seven finds were reported. The remaining reports probably concern observations of the closely related beetle *Dorcus parallelipedus* and of the Rhinoceros Beetle (*Oryctes nasicornis*).

The paper ends with a plea for a more natural management of forests and more attention to small landscape elements.

LITERATUUR

- BINK, F.A., 1983. Vliegend hert (*Lucanus cervus* L.). In: F.A.Bink et al. (red.), Natuurbeheer in Nederland, Dieren. Pudoc, Wageningen: 414-416.
- HERMANS, J., 1994. Recente waarnemingen van het Vliegend hert in Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 83 (5): 86-88.
- JANSEN, S., 1999. Naturbeobachtungen. Neunauchweis für den Kreis Viersen. Hirschkäfer im Elmpterwald. Naturspiegel. Naturschutzbund Deutschland. Heft: 99 (5).
- STRAUBE, M., 1999. Hirschkäfer und Nashornkäfer. Zwei imposante Insektenarten des Kreises Heinsberg. Heimatkalender des Kreises Heinsberg: 152-155.
- TAKEN LANDSCHAPSPLANNING BV, 1999. Fauna-onderzoek Tracénota/MER A52/N280-Oost. Rapport 1533-A. In opdracht van de Provincie Limburg en Landschapsverband Rheinland. Roermond.